

KURDÎZAN - KURMANCÎ 1 ASTA DESTPÊKÊ KÛRTÇE ÖĞRETİM SETİNİN DİL BECERİLERİ YÖNÜNDE İNCELENMESİ

AN ANALYSIS ON KURDÎZAN – KURMANCÎ KURDISH TEACHING SET IN TERMS OF TEACHING LANGUAGE SKILLS

Şehmus Kurt*

Öz

Dil öğretiminin temel materyallerinden biri dil öğretimi amacıyla hazırlanmış kitaplar veya öğretim setleridir. Dil öğretim kitapları hedef dilin ilk elden kaynakları olmanın yanı sıra, o dilin dilbilgisi için de temel referans metinleridir. Ayrıca dil öğretim kitaplarında okuma metinleri, dinleme metinleri, konuşma ve yazma aktiviteleri ile alıştırmalar yer alır. Bunlar dil öğretim sürecinde tutarlılık ve devamlılık sağlar. Dahası dil öğretim kitapları, belirli tema ve üniteler halinde hazırlandıkları için günlük, haftalık ve yıllık plan ve izlençe görevi de görürler. Bu çalışmada 2022 yılında yayımlanan Kurdîzan Kurmancî 1Asta Destpêkê Kûrtçe öğretim seti dört temel becerisi olan okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin öğretimi yönünden incelenmiştir. Nitel araştırma deseninde doküman analizi yöntemi kullanılan bu çalışmada belirlenen hedef ve alt hedefler doğrultusunda dil becerilerine yönelik etkinlik ve alıştırmaların dağılımı, bu alıştırmaların türü ve sunumu tablo ve grafikler aracılığıyla sunulmuş ve elde edilen veriler analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda Kurdîzan öğretim setinde dil becerilerinin dengeli bir dağılımının olduğu görülmüştür. Kitapta çoğunlukta olan okuma becerilerine yönelik etkinlik ve alıştırmaların yanı sıra, dinleme, yazma ve dinleme becerilerinin geliştirilmesine yönelik alıştırmaların da olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dil öğretimi, Kûrtçe öğretimi, Kurdîzan, Dil becerileri, Dil becerilerinin öğretimi.

Abstract

One of the basic materials of language teaching is textbooks or teaching sets prepared for language teaching. In addition to being first-hand sources of the target language, language teaching textbooks are also basic reference texts for the grammar of that language. In addition, language teaching textbooks include reading texts, listening texts, speaking and writing activities, and exercises. These ensure consistency and continuity in the language teaching process. Moreover, since language teaching books are prepared in specific themes and units, they also serve as daily, weekly and annual plans and syllabuses. In this study, the Kurdîzan Kurmancî 1Asta Destpêkê Kurdish teaching set published in 2022 was examined in terms of teaching reading, writing, listening and speaking skills, which are four basic language skills. In this study, in which document analysis method was used in the qualitative research design, the distribution of activities and exercises for language skills in line with the determined goals and sub-objectives, the type and presentation of these exercises were presented through tables and graphs, and the data obtained were analyzed. As a result of the study, it was seen that there was a balanced distribution of language skills in the Kurdîzan teaching set. While the activities and exercises for reading skills were in the majority in the book, it was observed that the exercises for the development of listening, writing and listening skills were also presented.

Keywords: Language teaching, Kurdish teaching, Kurdîzan, Language skills, Teaching language skills.

GİRİŞ

Dil öğretim sürecinin başarısı esasında bu sürecin yürütüldüğü mekân, süreçte yer alan öğretmenler, dil öğrenen kişiler ve bu süreçte kullanılan öğretim materyalleri gibi farklı bileşenlerin uyumlu bir şekilde çalışmasıyla sağlanır (Akış, 2006, s. 1; Oruç & Yavuz, 2013, s. 388). Özellikle ikinci dil ve yabancı dil olarak öğretilen dillerin öğretim sürecinin önemli bir bileşeni olan dil öğretim materyalleri, öğretimin kalitesini büyük ölçüde etkiler. Öğretim materyalleri, özellikle de dil öğretim kitapları, genellikle öğretilen konuların ve bilgilerin taşıyıcısı olarak işlev görürler. Bu nedenle öğretim materyallerini öğretilen hedef dile ait neredeyse bütün “bilginin kaynağı” olarak tanımlanır (Cunningsworth, 1984).

Dil öğretim materyali olarak en yaygın kullanılan materyal “coursebook” olarak bilinen dil öğretim kitap veya setleridir. Dil öğretim kitapları tek bir kitaptan ziyade bütün bir dil öğretim sürecinde kullanılan farklı kitap ve yardımcı materyallerden oluşur. Her dil öğretim kitabı en az bir öğrenci kitabı ve bir öğretmen kitabından meydana gelir (Cunningsworth, 1995, s. 25).

Türkiye’de özellikle yetişkinlere yönelik yapılan Kûrtçe öğretim faaliyetlerinde 2000li yıllara kadar öğretim materyali olarak o zaman kadar yayımlanan dilbilgisi kitabı veya alfabe kitapları kullanılmıştır. Özellikle Tûkçe İzahlı Kûrtçe Grameri (Badıllı, 1965), Zmanê Kurdî (Şivan, 1976), ve Waneyên Rêzimanê Kurmancî (Tan, 2000) adlı dilbilgisi kitapları bu süreçte temel öğretim materyali olarak kullanılmıştır. Daha sonra 2004 yılında Kûrtçe öğretimi amacıyla öğretim kitabı (coursebook) olarak adlandırabileceğimiz ilk kitap yayımlanmıştır. Kurdiya Nûjen (Özel, 2004) adlı bu Kûrtçe öğretim kitabından sonra, 2007 yılında Hinker (Tan vd., 2007) adlı Kûrtçe öğretim setinin ilk cildi yayımlanmıştır. İkinci ve üçüncü ciltleri sırasıyla 2008 ve 2009 yılında bu Kûrtçe öğretim seti geniş kesimlerce kullanılmıştır.¹ Son olarak 2016 yılında bir grup akademisyen tarafından hazırlanan Kûrtçe öğretim setinin ilk cildi Mamoste-1 (Adak vd., 2016) adıyla yayımlanmıştır. Özellikle bazı üniversitelerde ve kamu kurumlarında verilen Kûrtçe derslerde kullanılan bu kitap da geniş bir kitle tarafından Kûrtçe öğrenimi amacıyla kullanılmıştır. Fakat bu kitabın planlanan ikinci ve üçüncü ciltleri yayımlanmamıştır.

2021 yılında Mamoste-1 kitabının editör ve yazar kadrosu tarafından yine bu kitabın içeriği esas alınarak Kurdîzan Kurmancî 1 - Asta Destpêkê (Aydın vd., 2021) (bundan sonra Kurdîzan) adlı Kûrtçe öğretim kitabı yayımlanmıştır. Yine üç ciltlik bir öğretim setinin ilk cildi olan bu

¹ Sonrasında iki kez gözden geçirilmiş yeni versiyonları yayınlanan bu öğretim seti halen en çok kullanılan Kûrtçe öğretim seti olma özelliğini korumaktadır. Online kitap satış platformu pirtukakurdi.com adlı sitenin verilerine göre Hinker her yıl en çok satılan kitaplardandır.

kitap daha sonraki yıl revize edilmiş ve yeni baskı ile yayımlanmıştır (bkz. Kurdîzan Kurmancî 1 - Asta Destpêkê, 2022). Bu çalışmanın amacı adı geçen Kurdîzan adlı kitap dört temel dil becerisi olan okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin geliştirilmesi açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

1. Kurdîzan Ders Kitabında hangi dil becerileri yer almaktadır ve kitaptaki dağılımı nasıldır?
2. Kurdîzan Ders Kitabında dört dil becerisinin geliştirilmesi için ne tür etkinlik ve alıştırmaları tercih edilmiştir ve bunların ünitelere göre dağılımı nasıldır?
3. Kurdîzan Ders Kitabında dört dil becerisinin geliştirilmesi için ne tür etkinlik ve alıştırmaları tercih edilmiştir ve bunların ünitelere göre dağılımı nasıldır?
4. Kurdîzan Ders Kitabında dört dil becerisinin geliştirilmesi için ne tür etkinlik ve alıştırmaları tercih edilmiştir ve bunların ünitelere göre dağılımı nasıldır?

1. Teorik Çerçeve

1.1. Dil öğretim kitapları

Hem ders kitapları hem de önceden hazırlanmış veya öğretim amaçlarına göre adapte edilmiş öğretim materyalleri genellikle derste öğretilen konuların büyük bir kısmını ve dil pratiğini içerir (Richards, 2001, s. 251). Ders ve öğretim materyalleri ve değerlendirilmesi konularında pek çok çalışması bulunan Brian Tomlinson ifadesine göre, öğretim materyalleri dil öğretimini kolaylaştıran her şeyi kapsar (2001, s. 66).

Tomlinson'un tanımından da anlaşılacağı gibi, dil öğretim süreci materyal olmadan eksiktir ve hatta bazı araştırmacılar dil öğretiminin materyal olmadan yapılamayacağını savunmaktadır. Jack C. Richards, öğretim materyallerinin önemine vurgu yaparak, "Bugün dünya genelinde birçok dil öğretim programı, öğretim materyali olmadan işlev göremez" demektedir. Richards, öğretim materyallerini basılı materyaller, basılı olmayan materyaller ve hem basılı hem de basılı olmayan materyaller şu şekilde sınıflandırır (2001, s. 251).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi, öğretim materyalleri oldukça geniş bir yelpazede bulunmaktadır. Öğretmenler, kendi yetenek ve deneyimlerine göre birçok şeyi öğretim sürecinde materyal olarak kullanabilirler. Ayrıca, özellikle yeni ve deneyimsiz öğretmenler için dil öğretim kitapları gibi "hazır" materyaller, öğretim sürecini kolaylaştırabilir ve rehberlik

edebilirler (Richards, 2001). Materyal tasarımı ve değerlendirmesi alanında uzman olan Alan Cunningsworth, öğretim materyallerini konuşma ve yazma becerileri, öğrenci dil pratiği, dilbilgisi, kelime ve tonlama, ders içi etkinlikler ve alıştırmalar, bireysel öğrenme ve tekrar için kaynak ve az deneyime sahip öğretmenler için rehber olarak tanımlar (Cunningsworth, 1995, s. 7). Arif Sarıçoban, bunlara ek olarak, öğretim materyallerinin öğretmenin etkisini artırdığını, bir öğretim standardı oluşturduğunu, öğrencilerin derslere olan ilgisini artırdığını, öğrenmeyi kolaylaştırdığını, ders süresini kısalttığını ve öğrenilenlerin uzun süreli belleğe aktarılmasına yardımcı olduğunu belirtmektedir (Sarıçoban, 2006, s. 4).

Richards'ın (1993) aktardığı bir araştırmaya göre katılımcıların %64'ü dil öğretim kitaplarının pratik alıştırmaya ve etkinlikleri sağladığını, %56'sı öğretmenler için bir dil öğretim programı sağladığını, %55'i öğretilecek dil için bir model sağladıklarını ve %50'si de dil ile ilgili diğer bilgileri sağladıklarını ifade etmiştir. Hatta katılımcıların %83'ü sadece bir kitapla yetinmediklerini, %86'si dinleme için farklı bir kitaptan da yararlandıklarını, %66'sı okuma pratiği için farklı bir kitap kullandıklarını ve %56'sı da yazma becerileri için yardımcı bir kitaptan faydalandıklarını belirtmiştir. Katılımcıların sadece %28'si kullandıkları dil öğretim kitabının yanında kendi geliştirdikleri dil öğretim materyallerinin kullandıklarını ifade etmiştir.

Dil öğretim kitaplarının bu bariz üstünlüğünü sağlayan çeşitli faktörlerden bahsedilebilir. Jack Richards (1993, ss. 3-6) bunları pratik faktörler ve ideolojik faktörler olarak ikiye ayırmaktadır. Pratik faktörler, dil öğretim kitaplarının öğretim sürecinde zaman ve masraf yönünden sağladıkları yararlardır. Öğretmenler için hazır öğretim materyali sundukları için onları materyal tasarımı ve geliştirme derdinden kurtararak zamanlarının büyük bir kısmını öğretim faaliyetlerine ayırmalarını sağlamaktadır. Richards'ın ideolojik faktör olarak belirttiği hususlar ise dil öğretim sürecinde kullanılan kitapların hazırlama ve yazım süreçlerinde öğretmenlerin rol almamaları veya rol almaları ile ilgilidir. Ona göre yaygın kanaat dil öğretim kitaplarının güncel teori ve araştırmalara dayanması gerektiği ve yine yaygın kanaate göre öğretmenlerin bu teori ve araştırmalardan habersiz olduğudur. Öğretmenlerin yerine yayıncılar, akademisyenler ve dil öğretim kitabı yazarları karar verici konumdadır. Yine ideolojik faktör olarak sunulan bir diğer faktör de “İletişimsel Dil Öğretimi (Communicative Language Learning)” gibi modern ve yaygın dil öğretim yaklaşımlarının daha çok dil öğretim materyali ve dil öğretim kitaplarını öne çıkarması ve dil öğretim sürecinde öğretmenin rolüne neredeyse hiç değinmemesidir. Yine Richards'ın aktardığına göre bir diğer ideolojik faktör ise geleneksel olarak dil öğretim kitaplarının, öğretmenlerin hazırlayacağı dil öğretim materyallerinde daha

üstün olduğu iddiasıdır. Buna göre esasında öğretmenin değil, fakat materyalin dil öğretimini yaptığıdır (Richards, 1993, ss. 6-7).

Richards (1993) dil öğretim kitaplarının öğretmenler üzerindeki diğer ve daha ciddi olumsuz etkilerinin şu şekilde ifade sıralamaktadır: (a) **öğrenci ihtiyaçlarının görmezden gelinmesi**: sadece kitapların içeriğine bağlı kalan öğretmenler, öğrencilerin gerçek dil ihtiyaçlarını görmezden gelmeye meyilli olurlar; (b) **yerel içeriğin ıskalanması**: dil öğretim kitapları genellikle uluslararası düzeyde bir kitleyi ve farklı coğrafyaları hedef edindikleri için benzer içerikler sahip olur ve yerel kültür ve değerleri ıskalayabilir; (c) **dil öğretim kitaplarının metalaştırılması**: dil öğretim sektörünün bir ticari alan olarak görülmesi, dil öğretim kitaplarının da pazarlama stratejilerine göre tanıtılmasını ve yayılmasını beraberinde getirmekte ve bu da öğretmenlerde sanki kitaplarda yer alan her bilginin ve içeriğin öğretilmeye layık olduğu hatta öğretilmesi gerektiği algısını oluşturmaktadır.

Fakat bunlardan daha ciddi bir durum da, Richards'ın (1993, ss. 7-9), Shannon (1987)'dan aktardığı ve dil öğretim kitaplarının yanlış ve bilinçsiz kullanımı sonucunda öğretmenlerin becerisizleştirilmesi (de-skilling) sürecidir. Bu süreçte öğretmenlerin dil öğretim sürecindeki rolleri azaltılmakta ve onlara karar alma süreçlerinde neredeyse hiç pay verilmemektedir. Richards bu durumdan yola çıkarak dil öğretim kitaplarının ve onların dil öğretim sürecindeki rollerinin yeniden tanımlanması gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre dil öğretim kitapları, ders kitabı olmaktan ziyade yardımcı/kaynak kitaplardır ve onların temel rolü dil öğretiminin “sınırlamak” değil aksine “kolaylaştırmak”tır. Kitapların bu yönünün ortaya çıkarılması için de öğretmenlerin dil öğretim kitaplarını analiz etme ve değerlendirme becerileri geliştirmeleri gerekmektedir.

1.2. Dört dil becerisi

Dil öğretimi literatüründe dört dil becerisi (four language skills) yer almaktadır: Okuma, yazma, konuşma ve dinleme. “Okuma” ve “dinleme” alıcı beceriler (receptive skills) olarak, “yazma” ve “konuşma” ise üretici beceriler (productive skills) olarak ayrılır. Dil öğretiminde hazırlanan herhangi bir program ve/veya materyalde bu becerilerin öğretilmesine yönelik alıştırmalar ve etkinliklere yer verilmelidir.

1.2.1. Okuma becerisinin öğretimi

İnsanlar günlük yaşamlarında gazete, makale, mektup, e-posta, edebi eser (hikaye, roman, şiir, şiir), resim, grafik, sembol vb. metinleri okurlar. Okuma işlemi esasen okuma metnindeki

yazılı sembollerin deşifre edilmesi, anlaşılması, anlamlandırılması ve yorumlanmasıdır. Bu durumda, okuma becerisinin planlanması ve öğretilmesi sürecinde, bu metinler ve gerçek yaşam deneyimi arasındaki ilişkinin ortaya konulması için bu tür metinlerden örnekler bulunmalıdır (Geyik, 2020, s.123).

Bu nedenle başarılı bir öğretim süreci ve okuma becerisinin öğretimi ve geliştirilmesi için uyulması gereken bazı kurallar vardır. Okuma sürecinin kendisi esasında bağlam kurma (establishing the context), anlam tahmin etme (prediction), gözden geçirme (skimming), tarama (scanning), hedef okuru tanıma (identifying the target audience), çıkarımda bulunma (inferring), ana mesajı anlama (identifying the main message) gibi becerileri içerir. Okuma becerisinin gelişimi de adı geçen bu okuma becerilerinin geliştirilmesine çalışmalıdır (Geyik, 2020, ss. 129;139).

1.2.2. Yazma becerisinin öğretimi

Yazma becerisini öğretmek ve bu beceriyi geliştirmek planlama ve uygulama açısından zahmetli olduğundan ve büyük oranda diğer dil becerilerine bağlı olduğundan, bu beceriyi geliştirmek özel bir dikkat ve uzmanlık gerektirir. Bu beceriyi öğretmenin ve geliştirmenin başarılı bir yolu, yazma sürecini zaman ve uygulama yönleriyle iyi planlamaktır. Yazma becerisinin öğretimi beş adım olarak planlanabilir: a) hazırlık (pre-writing); b) yazma (writing), c) kontrol etme (revising), d) düzenleme (editing); e) basım/yayın (publishing). Yazma etkinlikleri bu plana uygun olarak yürütülürse, öğrenciler için başarılı sonuçlar ortaya çıkacak, yani yazma becerisinde olumlu gelişmeler ortaya çıkacak ve öğrenciler bu beceriyi günlük yazılı iletişime de aktarabileceklerdir (Reid, 2001).

1.2.3. Dinleme becerisinin öğretimi

Dil öğrenme sürecinde seslerin ve konuşmaların anlamlandırılmasının yanı sıra veya onlardan önce dil öğretme etkinliklerinde hedef dilin fonolojik ve fonetik özelliklerine yer verilmelidir. Özellikle Kûrtçe gibi kendine has fonetik özelliklere sahip olan (örneğin birden fazla ses için tek harf, yumuşak ve sert harfler gibi) bir dilin öğretiminde bu özelliklerin vurgulanması ve sağlıklı bir şekilde öğretilmesi için dinleme becerisini geliştirmeye yönelik etkinliklere yer verilmelidir.

Dinleme becerisinin öğretiminde iki dinleme becerisi arasındaki farkın üzerinde durulması gerekmektedir. Bunlar literatürde “anlama olarak dinleme (listening as comprehension)” ve “öğrenme olarak dinleme (listening as acquisition) şeklinde adlandırılmaktadır. Anlama olarak dinleme, dinleme metinlerinin içeriğini ön plana çıkararak metnin bir bütün olarak anlaşılması üzerine odaklanırken, öğrenme olarak dinleme ise kelime, tamlama ve cümle bazında dilin yeni kullanımlarına odaklanmaktadır. Bunun için her dinleme dersi veya etkinliği bu iki dinleme becerisinden biri ve/veya her ikisi üzerine yoğunlaşacak biçimde planlanmalıdır (Rust, 2001, s. 11).

1.2.4. Konuşma becerisinin öğretimi

Konuşma esasında birbiriyle bağlantılı ve çoğu zaman de eşzamanlı olan dört adımda gerçekleşir. Bunlardan ilki olan anlamlandırma (conceptualisation) adımında iletilecek mesajın içeriği planlanır. Sonrasında bu mesajın nasıl iletileceği adım olan formülasyon (formulation) adımı gelir. Daha sonra mesajın dillendirilmesi olan ifade etme (articulation) adımında konuşma organları mesajın içeriği ve önemine göre kullanılır. Son olarak konuşma anında kendini ve bütün bu süreci kontrol etmek için öz kontrol (self-monitoring) adımı gelir. Bu adımların sağlıklı bir şekilde ilerletilmesi konuşma becerisinin öğretimi açısından önemlidir. Bu yüzden konuşma becerisinin öğretiminde, adı geçen konuşma becerilerinin öğretimi de amaçlanmalıdır (Bygate, 2001).

Dil öğretimi ders kitabı ve materyallerinde konuşma becerisinin akıcılık (fluency), doğruluk (accuracy) ve derinlik (complexity) yönlerinin geliştirmeye yönelik alıştırmalar ve etkinliklere yer almalıdır. Bunun yanı sıra hedef dilin kelime ve cümle düzeyindeki fonetik ve tonlama özelliklerinin doğru kullanımına yönelik alıştırmalara da yer verilmesi gerekir. Başarılı bir konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik bir alıştırmalar veya aktivitesinin en az üç adımdan oluşması gerekir: Yükleme adımı (input phase); tekrarlama adımı (rehearsal phase) ve performans adımı (performance phase). Bu adımlar aslında anadilinin edinilmesi ve öğrenilmesi sürecinde her çocuğun geçtiği adımlardır. Nasıl ki bir çocuk bir veya iki yaşına kadar sadece yükleme adımında sadece alıcı konumundadır ve ancak belirli bir süre sonra tekrarlama adımına ve son olarak da konuşma adımına geçiyorsa, aynı şekilde ikinci veya yabancı dil öğretiminde de bu adımların planlanması gerekmektedir. Böylece konuşma becerisinin öğretiminde başarılı olunabilir (Kayı, 2006).

2. Çalışmanın Metodolojisi

Bu çalışma nitel araştırma deseni üzerine tarama modeline dayanarak belge ve içerik analizi metoduna göre hazırlanmıştır. Tarama modeli bir örnek üzerine yapılan analizlerle alandaki genel tutum ve fikirlerin incelenmesi şeklinde özetlenebilir (Creswell, 2017). Belge ve içerik analizi de Sönmez ve Alacapınar göre çalışmaya konu olan örneğe dair belge, metin ve görüntülerin toplanması ve analiz edilmesidir (Sönmez & Alacapınar, 2018). Bu tanıma göre resmi kayıtlar, mektuplar, biyografiler ve otobiyografiler, akademik çalışmalar, kitaplar, dergiler, ders kitapları, fotoğraflar ve filmler belge analizi kaynağı olarak kullanılabilir (Best & Kahn, 2017, s.272).

Bu çalışmada, çalışma materyali olan “Kurdîzan Kurmancî 1 - Pirtûka Dersê” ve “Kurdîzan Kurmancî 1 - Pirtûka Xebatê” adlı iki kitaptan oluşan Kûrtçe öğretim setinden elde edilen içerikler ve veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiş, değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Best ve Kahna göre veri analizi, elde edilen verilerin düzenlenmesi ile başlar. İkinci adım, mevcut verileri sağlamaktır. Sonra açıklama adımı gelmektedir (Best & Kahn, 2017, s. 290). Çalışma materyalinden elde edilen verileri de tablolarla düzenlenmiştir. Daha sonra elde edilen veri ve sayılar anlamlı hale getirilmiş ve son olarak da veriler analiz edilip değerlendirilmiştir.

3. Kurdîzan - Kurmancî

Esasında 2016 yılında yayımlanan Mamoste-1 başlıklı Kûrtçe öğretim setinin iskeleti üzerine hazırlanan “Kurdîzan Kurmancî 1 – Asta Destpêkê” Kûrtçe öğretim kitabı Ders Kitabı ve Çalışma Kitabı olmak üzere iki ciltten oluşmaktadır. Kitap Abdurrahman Adak, Tahirhan Aydın, Zülküf Ergün ve Mikail Bülbül’den oluşan bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Kitabın tanıtımına, işlevine ve öğretim metodolojisine yer verilen “Önsöz ve Tanıtım” bölümünde üç seviye olarak tasarlanan Kurdîzan Kûrtçe Öğretim setinin bu ilk seviye kitabının ders kitabı, iki ünite ve her ünite de 14 ders olmak üzere toplamda 28 dersten oluşmaktadır (Kurdîzan-1, 2022, Pêşgotin û Nasandin). Ders kitabı ekte verilen sözlükçe ve kaynakça ile birlikte 168 sayfa, çalışma kitabı ise ekte verilen ve her üniteye yer alan dinleme etkinliklerinin metinlerinin deşifreyonları, sözlükçe ve kaynakça ile birlikte 148 sayfa hacmine sahiptir. Görsel açıdan daha zengin ve modern tasarım ve çizimlere sahip olan Kurdîzan kitabında hem gerçek fotoğraflar hem de dijital çizim olduğu anlaşılan görseller kullanılmıştır. Kullanılan görsellerin tema, konu ve metinlerle uyumlu olduğu söylenebilir. Ayrıca görsellerin kapladıkları yer açısından da metinlerin önüne geçmediği ve dengeli bir görsel ve metin oranının

sağlandığı görülmektedir. Bu da görsellerin işlevsel olarak ayarlandığı ve doğru yerleştirildiklerinin göstermektedir.

3.1. Kurdîzan'ın temaları

Kurdîzan'daki ünitelerde yer alan dersler belirli temalar etrafında hazırlanmıştır. Fakat her ünite de bir dilbilgisi konusunun da sunulmasına dikkat edilmiştir. Bu da aslında ünitelerin iddia edildiği gibi temaların etrafında değil, dilbilgisi konuları etrafında şekillendiğini ve temaların da dilbilgisi konuları ile uyumlu olabilecek konular arasında seçildiğini göstermektedir. Çünkü temalar arasında bir uyumdan bahsetmek mümkün olmadığı gibi temaların en azından içerik açısından “basitten karmaşığa” doğru bir seyir halinde olduğunu da iddia etmek pek mümkün değildir. Örneğin birinci ünitenin birinci teması “Tanışma” iken ikinci ünitenin ilk dersinin teması “alışveriş” tir. Normalde “basitten karmaşığa” kuralının izlendiği bir öğretim kitabında ikinci ünitenin birinci dersinde de “tanışma” temasının daha ayrıntılı sunulması veya başka bir bağlamda verilmesi gerekmektedir.

Ünite	Ders	Tema	Dilbilgisi
1	1	Tanışma	Alfabe
1	2	[Okul] Dilan'ın Sınıfı	İsim cümleleri
1	3	Üniversite'de	- Olumsuz isim cümleleri - Soru cümleleri
1	4	[Hayvanlar alemi] Köyümüzdeki hayvanlar	- Sayılar - “Ne Kadar” soru cümleleri
1	5	[Günlük yazma] Rojda'nın günlüğü	Saat
1	6	[Gezi] Gernas'ın Erbil'deki bir yılı	Günler, aylar, mevsimler
1	7	Doğa sevgisi	Soyut ve somut isimler
1	8	[Yayıncılık] Biz bir dergi yayımlıyoruz.	Seslenme ekleri
1	9	[Aile] Dedeye ziyaret	- Sade şahıs zamirler - “olmak” fiili çekimi
1	10	[Renkler] Hurşit renkleri öğreniyor	- Renkler - İşaret zamirler
1	11	[Aile] Gülşen'nin ailesi	İsimlerde dilbilgisel cinsiyet
1	12	Bayram	Cümlede dilbilgisel cinsiyet
1	13	[Nevruz] Demirci Kawa ve Nevruz	Tamlamada dilbilgisel cinsiyet
1	14	[Doğa]Yaşam alanım	İsim tamlamaları -I
2	1	Köy Ürünleri Pazarı (Yeme -İçme)	İsim tamlamaları -II
2	2	Hayvanlar Alemi	Belgisiz isimler

2	3	Diyarbakır (Amed)	Belgisiz tamlamalar
2	4	Tilki ve Aslan (Halk Hikayesi)	Belgisiz tamlayan
2	5	Diyarbakırda Toplu Taşıma	“Olmak “fiili
2	6	Göz Sağlığı (Sağlık)	Çoğul isimler
2	7	Serhat Gezisi	Yüklem ili isimleri çoğul yapma
2	8	Mahalle Pazarında (Sebze -Meyve)	Soru zamirler
2	9	Organlarımız	Dönüşlülük zamirleri
2	10	Okul Eşyaları (Okul)	İlgi zamirleri
2	11	Zahospor vs Amedspor (spor)	Yapışık zamirler
2	12	Lorin Resim Yapıyor (renkler)	Betimleme Sıfatları
2	13	Trafik	İşaret Sıfatları
2	14	Çarşıda Alışveriş	Sayı Sıfatları

Tablo 1. Kurdîzan kitabının ünite, temaları ve dilbilgisi konuları.

4. Bulgular ve Yorum

4.1. Kurdîzan Ders Kitabında okuma becerisinin öğretimi

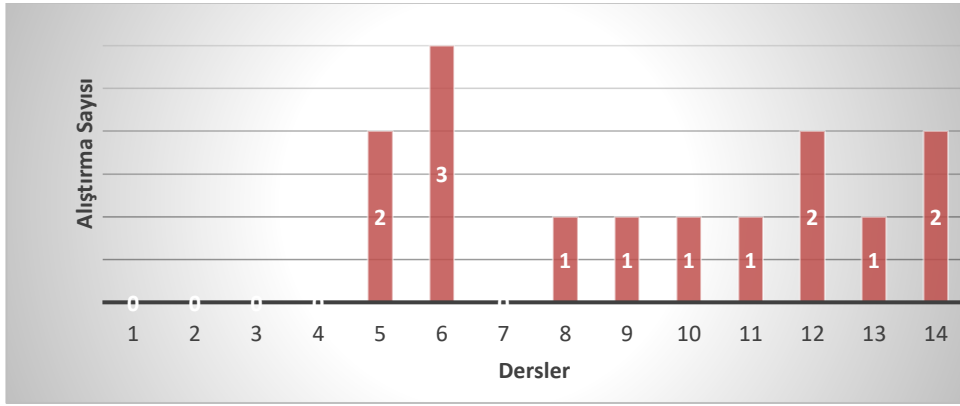
Kurdîzan kitabına bakıldığı zaman kitabın okuma metinleri üzerine oturtulduğu görülmektedir. Her ders, dilbilgisi konusunun pratize edildiği bir okuma metni veya diyalog ile başlamaktadır. Daha sonra dersteki dilbilgisi konuları sunulmakta ve son olarak da hem okuma metnine hem de ilgili dilbilgisi konusuna yönelik alıştırmalar gelmektedir.

Grafik 1: Kurdîzan Kurmancî ders kitabında yer alan metinlerin türe göre dağılımı.

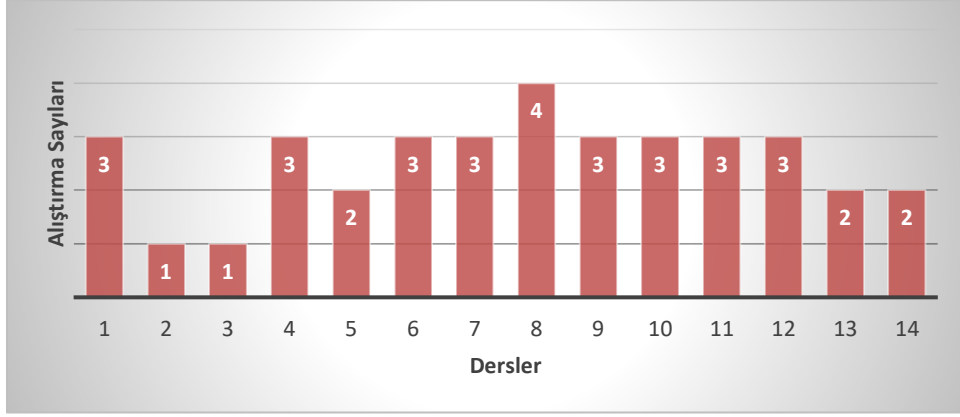
Okuma becerisinin geliştirilmesi için verilen okuma metinlerinin öncesinde metnin içeriğini ve bağlamını anlamaya yönelik sorular (okuma öncesi alıştırmaları); okuma esnasında anlamayı

derinleştirmek için okuma bazlı stratejiler (okuma esnasında yapılan alıştırmalar); ve son olarak da metin okunduktan sonra metni anlamaya yönelik alıştırmalar ve etkinliklere yer verilmelidir. Kurdîzan kitabına bakıldığında zaman ise tüm derslerin başında metinde geçen temel kavramların ve yeni kelimelerin sunulduğu bir kelime ve kalıp ifadeler listesi vardır. Bu, okuma öncesi metnin kavranmasını kolaylaştırmaya dönüktür. Fakat bunların okuma öncesi alıştırmaları olarak kabul edilmesi pek mümkün değildir. Nitekim kitaptaki okuma metinleri üzerinde okuma öncesi ve okuma esnasına denk gelen alıştırmalar ve etkinliklere yer verilmediği görülmektedir. Kitapta yer alan okuma metnine yönelik alıştırmaların hepsinin okuma sonrası alıştırmalar olduğu görülmektedir.

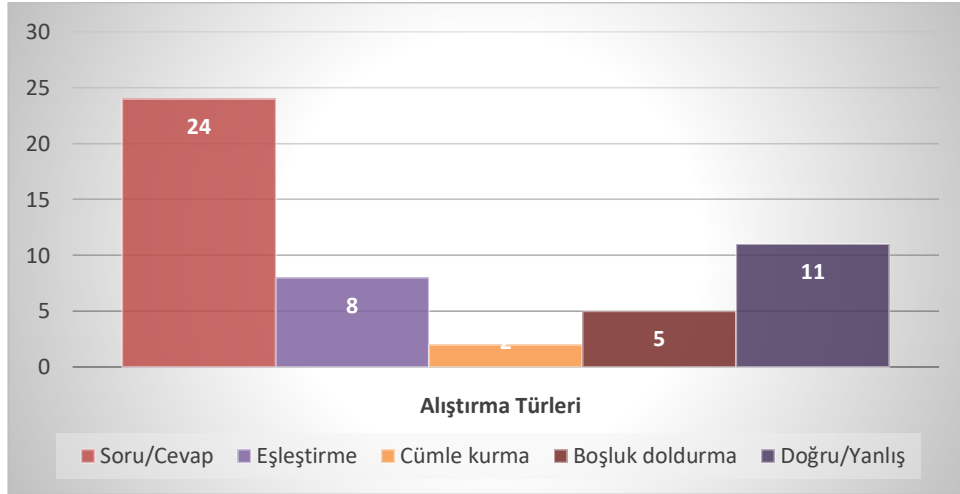
Grafik 2. Ders Kitabı- Birinci ünite de yer alan okuma metinleri üzerinde yapılan alıştırmaların derslere göre dağılımı

Ayrıca ders kitabındaki her iki ünite de yer alan okuma metinleri üzerine yapılan alıştırmalar ve etkinliklerin sayılarında da bir orantısızlık göze çarpmaktadır. Birinci ünite de 14 derste/okuma metninde toplam 14 okuma alıştırmaları yer alırken, 2. ünite de 14 derste/okuma metninde ise 36 okuma alıştırmalarının yer aldığı görülmektedir. Yine de kitapta toplamda 50 okuma alıştırmalarının yer alması, okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik bir niyet olduğunu göstermektedir.

Grafik 3. Ders Kitabı - İkinci ünite de yer alan okuma metinleri üzerinde yapılan alıştırmaların derslere göre dağılımı

Ders kitabındaki okuma metinleri üzerinde yapılan alıştırma türlerine bakıldığı zaman karşımıza beş tür alıştırma çıkmaktadır: soru/cevap (24), eşleştirme (8), cümle kurma (2), boşluk doldurma (5) ve doğru/yanlış (11) çalışmaları yer almaktadır. Soru/cevap, doğru/yanlış ve eşleştirme alıştırmaları okuma metinlerinin içeriğini anlamaya yönelik çalışmalar iken, cümle kurma ve boşluk doldurma alıştırmaları okuma metinlerinde sunulan dilbilgisi konusunun öğretimini ölçmeye yönelik alıştırmalar olarak kullanılmıştır.

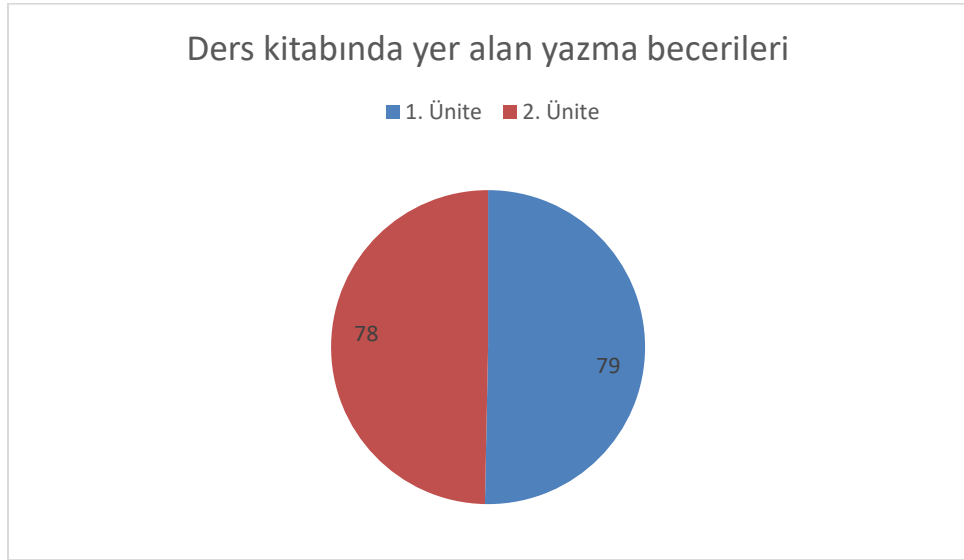
Grafik 4. Ders kitabındaki okuma metinleri üzerinde yapılan alıştırma metinleri

Okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik alıştırmaların sadece beş türe sıkıştırılması ve bu alıştırmaların hepsinin sadece okuma sonrası alıştırmaları olması genel olarak öğrenciler açısından bir dezavantaj olarak değerlendirilebilir, zira sınırlı sayıdaki alıştırma türleri hep aynı

şeylerin tekrarı olarak algılanabilir. Yine eşleştirme, doğru/yanlış ve boşluk doldurma etkinlikleri pasif okuma alıştırmalarıdır ve öğrencilerin yaratıcı okuma veya eleştirel okuma becerilerini geliştirmeye katkı sağlamaz.

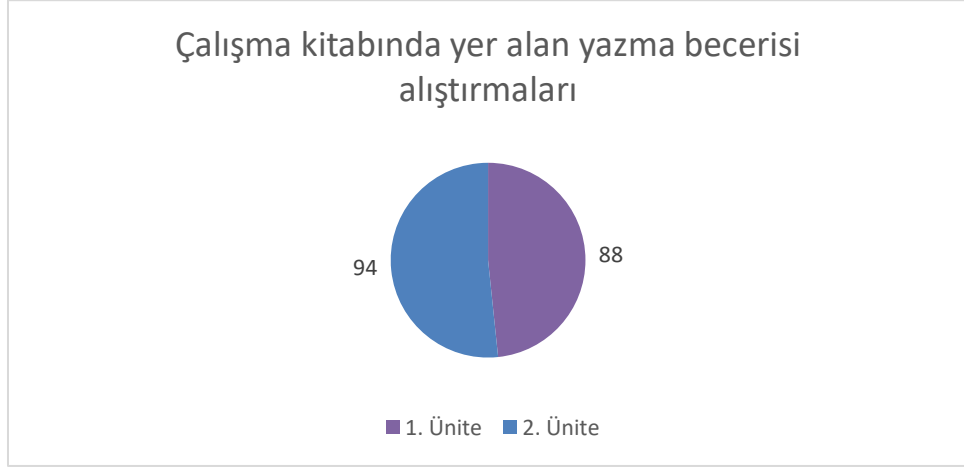
4.2. Kurdîzan Ders Kitabında yazma becerisinin öğretimi

Dil becerileri arasında öğretilme ve/veya geliştirilmesi en zahmetli olan ve başarı oranı en düşük olan beceri yazma becerisinin öğretilmesidir. Bunun için de bu beceriye yönelik alıştırmalar ve aktivitelerin çok iyi planlanması ve sunulması gerekmektedir. Ayrıca yazma becerisinin bütüncül bir yaklaşım (wholistic approach) ile özellikle okuma becerisi ile birlikte veya ardışık bir şekilde sunulması daha iyi sonuçların elde edilmesine yardımcı olmaktadır.

Grafik 5. Ders kitabında yazma becerilerine yönelik alıştırmaların ünitelere göre dağılımı

Kurdîzan Ders Kitabı'na bakıldığı zaman, yazma becerisinin öğretilmesine ve/veya geliştirilmesine de oldukça önem verildiği görülmektedir. Kitaptaki 1. üniteye yer alan 14 derste toplam 79 yazma becerilerine yönelik alıştırmalar bulunurken, 2. Üniteye yer alan 14 derste de toplam 78 yazma becerisi alıştırmaları yer almaktadır. Kurdîzan öğretim setinde yazma becerisinin geliştirilmesine yönelik alıştırmaların aynı oranda "Çalışma Kitabı"nda yer aldığı görülmektedir. Kitapta yazma becerilerine yönelik alıştırmaların bu kadar çok olması, yazma becerisinin geliştirilmesine çok önem verildiği ve dört dil becerisinin geliştirilmesine bütüncül bir yaklaşım benimsendiğini göstermektedir.

Grafik 6. Çalışma kitabında yer alan yazma becerisi alıştırmaları

Kurdîzan Kûrtçe öğretim setindeki her iki kitapta yazma becerilerine yönelik alıştırmalarının sayıca fazla olması, yer alan alıştırmaların türlerinin çeşitli olmasını beraberinde getirmektedir. Okuma metni ile ilgili sorulara yazılı cevap verme; cümleler için soru yazma; verilen konuda diyalog yazma; verilen metni dinledikten sonra konuyla ilgili sorulara cevap yazma; derste verilen gramer kuralını kullanarak cümleler yazma; verilen cümleleri başka bir gramer konusuna göre yeniden yazma; derste verilen bazı kelimeleri kullanarak cümleler yazma; verilen ipuçlarını kullanarak sorulara cevap verip yazmayı sağlamak; sorulara kendine göre cevaplar verip yazmayı sağlamak; karışık kelimelerle doğru cümle oluşturup yazma; kompozisyonda boş bırakılan yerleri doğru ifadelerle doldurup yazmasını sağlamak; kitaptaki ana metin yahut diyalogların başka bir dile çevrilerek yazılmasını sağlamak; dersin ana teması çerçevesinde bir günlük, hikaye, anı gibi metinler yazma; cümlenin bir ögesini değiştirip yeniden yazmayı sağlamak; cümlelerdeki hataları düzelterek tekrar yazmayı sağlamak; öğretilen dilbilgisi konusunu kullanarak tematik bir metin yazma gibi alıştırmalar iki kitapta da kullanılmış ve cümle kurmayı, dilbilgisi kurallarına göre yazmayı, noktalama işaretleri kullanmayı geliştiren alıştırmadır. Bunların yanı sıra kitapta hikâye tamamlama (story completing), etraftaki eşyaların tanıtımı (describing realia), sosyal konuların değerlendirilmesi (social issues), resim veya fotoğrafların tasviri (picture describing) gibi öğrencilerin yaratıcılığını geliştiren ve bu yaratıcılığın yazılı olarak aktarılmasına imkân veren alıştırmalar ve etkinlik türlerine verilmesi ile kitabın gerçek anlamda yazma becerisinin geliştirilmesine katkı sunması sağlanabilir.

4.3. Kurdîzan Ders Kitabında dinleme becerisinin öğretimi

Alıcı dil becerilerinden olan dinleme becerisi, dil öğretim sürecinde özellikle öğretilen hedef dilin fonetik özelliklerinin öğretilmesinde, telaffuz ve tonlamanın doğru bir şekilde aktarılmasında hayati bir rol oynamaktadır. Konumuz açısından bakıldığında zaman Kûrtçe gibi kendine has fonetik özellikleri olan ve farklı tonlama ve telaffuzun hem kelime hem de cümle bazında anlamı değiştirdiği bir dilin öğretiminde dinleme becerisine mutlaka yer verilmesi beklenmektedir. Dinleme becerisi de tıpkı okuma becerisinin öğretiminde olduğu gibi dinleme öncesi, dinleme esnası ve dinleme sonrası olmak üzere üç adımda yapılacak alıştırmalar ve etkinliklerle ilerletilebilir. Ayrıca, “oku ve dinle”, “diyalog ve role-play”, “cümle tamamlama”, “boşluk doldurma”, “dinle ve çiz” gibi alıştırmalar teknikleri ile dinleme becerisinin öğretimi aktif bir sürece dönüştürülerek öğrenci katılımı sağlanabilir.

Dinleme becerisi açısından *Kurdîzan* öğretim setine bakıldığında zaman, bu beceriyi geliştirmeye yönelik bir çaba göze çarpmaktadır. Ders kitabı ve çalışma kitabında yer alan okuma metinleri (her derste bir tane) seslendirilmiş ve bunlara erişim için okuma metinlerinin başına birer karekod konulmuştur. Yaşadığımız dijital ve internet çağında bu makul bir yol gibi görülmekle birlikte, kitapta yer alan sesli metinlere ulaşımın internet olmayan ortamlarda mümkün olmadığını göstermektedir. Bu sorunu gidermek için “Çalışma Kitabı”nda yer alan metinlerin deşifre edilmiş versiyonları kitabın ek kısmında sunulmuştur. *Kurdîzan Ders Kitabı*’da dinleme becerisine yer verilmesi ile ilgili yapılacak eleştiri sadece sesli metinlere erişim yöntemi ile sınırlı değildir, zira kitapta dinleme becerisinin geliştirilmesine yönelik herhangi bir alıştırmalar veya etkinliğin bulunmadığı görülmektedir. Okuma metinlerinin sesli bir biçimde sunulması, bazı telaffuz ve tonlama konularında öğrencilere kılavuzluk yapabilir, ancak sesli metinler üzerinde hiçbir alıştırmaların yapılmaması, kitapta esasında dinleme becerisini geliştirmeye yönelik yaklaşımın sınırlı kaldığını göstermektedir.

Ders kitabındaki bu eksiklikler çalışma kitabında giderilmeye çalışılmış ve her derste yer alan dinleme metni alıştırmalar ile pekiştirilmiştir. Çalışma kitabında şu tür dinleme alıştırmaları yer almaktadır: Doğru ve yanlış bilgiyi bulma; diyalogdaki ifadelerin kimlere ait olduğunu bulma; doğru cümlelerin karşısına tik işareti koyma; metin ile ilgili soruların cevabını yazma; doğru bilgiyi boşluğa yerleştirme; çoktan seçmeli sorular; eksik cümleleri eşleştirerek tamamlama; cümleyi tamamlayan doğru seçeneği bulma; boşluk doldurma; verilen yanlış bilgiyi bulma; eşleştirme; dinleme metninde geçen bilgiyi bulma; hangi seçeneğin metinde geçmediğini bulma; cümlede verilen bilginin ne/kim hakkında olduğunu bulma.

4.4. *Kurdîzan Ders Kitabı*nda konuşma becerisinin öğretimi

Üretici dil becerilerinden olan konuşma becerisinin geliştirilmesi dil öğretimi sürecinin en temel amaçlarından birisidir. Dil öğretimin temel amaçlarından biri öğrencileri hedef dilin yetkin konuşucuları haline getirmektir. Bunun için de ders kitabı ve materyallerinde konuşma becerisinin akıcılık (fluency), doğruluk (accuracy) ve derinlik (complexity) yönlerinin geliştirmeye yönelik alıştırmaya ve etkinliklere yer verilmelidir. Bunun yanı sıra hedef dilin kelime ve cümle düzeyindeki fonetik ve tonlama özelliklerinin doğru kullanımına yönelik alıştırmalara da yer verilmesi gerekir. Başarılı bir konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik bir alıştırmaya veya aktivitesinin en az üç adımdan oluşması gerekir: Yükleme adımı (input phase); tekrarlama adımı (rehearsal phase) ve performans adımı (performance phase). Bu adımlar sadece konuşma becerisi alıştırmada yer alabileceği gibi, bütüncül yaklaşım ile yükleme ve tekrarlama adımları okuma veya dinleme aktiviteleri ile verilip performans adımı konuşma aktivitesinde yapılabilir.

Kurdîzan-Kurmancî öğretim setinde konuşma becerisinin öğretimi veya geliştirilmesi yönüyle bakıldığı zaman, her ünite ve derste bir konuşma aktivitesine yer verildiği görülmektedir. Bu da kitapta toplam 28 konuşma alıştırmasının yer aldığını göstermektedir. Kurdîzan'daki konuşma etkinlikleri her derste tema veya konu ile bağlantılıdır. Bu durum kitapta konuşma etkinliklerinde bütüncül bir yaklaşımın takip edildiği ve “yükleme” ve “tekrar” adımlarının okuma metinleri ve takip eden alıştırmalar ile verildiği, “performans adımının” ise konuşma etkinliğine bırakıldığını göstermektedir.

Konuşma becerisinin öğretilmesine yönelik alıştırmaya ve/veya aktivitelerde öğrencilerin seviyelerine ve temaya göre kendini tanıtmaya (self introducing), tartışmaya (discussion), boşluk doldurma (information gap), beyin fırtınası (brain storming), hikâyeye anlatma (story telling), hikâyeye tamamlama (story completing), resim veya fotoğraf tasvir (describing pictures) gibi teknikler kullanılabilir. Kurdîzan'daki konuşma etkinliklerine alıştırmaların türü yönüyle bakıldığı zaman kitaptaki konuşma etkinliklerinin aynı tarzda hazırlanmış etkinlikler olduğu görülmektedir. Her konuşma etkinliği derste tema ile bağlantılı sorulardan oluşmaktadır. Bu da kitapta sadece “tartışma tekniğinin” kullanıldığını göstermektedir. Etkinliklerin başında “Arkadaşlarınızla aşağıdaki sorular hakkında konuşun?” talimatı yer almaktadır. Fakat bunu ne kadar süreyle yapacakları, cümlelerin nasıl ve ne kadar uzun olacağı gibi bilgiler yer almamaktadır.

SONUÇ

Her biri iki ünite ve toplam 28 dersten oluşan Kurdîzan – Kurmancî 1 adlı Kûrtçe öğretim setindeki “Ders Kitabı” ve “Çalışma Kitabı” adlı kitapları dört dil becerisi açısından incelediğimiz bu çalışmamızda grafik ve tablolardan yararlanarak kitapta yer alan dört dil becerisine yönelik alıştırmalar ve etkinliklerin önce ünite ve derslere göre, daha sonra da alıştırmalar türlerine göre dağılımını sunduk. Nitel araştırma deseni ve doküman analizi tekniği ile hazırlanan bu çalışmamızda, Kurdîzan – Kurmancî 1 Kûrtçe öğretim setinde dört dil becerisini de geliştirmeye yönelik bir yaklaşımın olduğu görülmektedir. Kûrtçe gibi öğretim ve öğrenim imkanlarının ve materyallerin sınırlı olduğu bir dili öğretmeyi amaçlayan bir dil öğretim kitabının genel olarak her dört dil becerisinin geliştirilmesini ve öğretilmesini hedeflemesi ve buna uygun olarak da her ders ve/veya üniteye bu becerilere yönelik en az bir etkinlik veya alıştırmaya yer vermesi Kurdîzan - Kurmancî 1 öğretim setinde dil öğretimine bütüncül bir yaklaşım gösterildiğini göstermektedir.

Dört dil becerisini geliştirme yönelik yapılan alıştırmalar ve etkinliklerin türlerine göre dağılımına bakıldığında zaman, okuma becerisine yönelik alıştırmaların 5 türle (soru/cevap, eşleştirme, cümle kurma, boşluk doldurma ve doğru/yanlış) sınırlı kaldığı görülmektedir. Yazma becerisi alıştırmalarında Alıştırma ve etkinliklerin çoğu zaman aynı teknikle yapılması öğrencilerde tekrardan kaynaklı bir ilgisizliğe neden olabilir. Bunu önlemek için, özellikle yaratıcı becerileri ön plana çıkaran etkinlik ve alıştırmalara yer verilmesi gerekir.

KAYNAKÇA

- Adak, A. vd. (2016). *Mamoste-1*. Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, T. (2022). *Kurdîzan 1 – asta destpêkê - pirtûka dersê - kurmancî*, Weşanên Weqfa Mezopotamyayê.
- Badıllı, K. (1965). *Tükçe izahlı kûrtçe grameri*. Ankara Basım ve Ciltevi.
- Bygate, M (2001). Speaking. Roland Carter & David Nunan (Eds.). *The cambridge guide to teaching english to speakers of other languages*. pp.14-20.). Cambridge University Press.
- Creswell, J.B. (2017). *Araştırma deseni: nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. Eğitim Kitap
- Cunningsworth, A. (1984) *Evaluating and selecting efl teaching material*. Heinemann.
- Cunningsworth, A. (1995). *Choosing your coursebook*. Macmillan Heinman.
- Geyik, R. (2020). *Teorîya Hînkirina Kurdî- Kurmancî*. Mersin.
- Kahn, J. V. & Best, James. (2017). *Eğitiminde araştırma yöntemleri*. (Çev. Edt. Onur Köksal). Eğitim Yayınevi
- Özel, Ç. (2004). Pêşgotin. *Kurdiya Nûjen*. Weşanên M.

- Reid, J. (2001). Writing. In Roland Carter & David Nunan (Eds.). *The cambridge guide to teaching english to speakers of other languages*. (pp. 28.33.). Cambridge University Press.
- Richards, J. C. (2001). *Curriculum development in language teaching*. Cambridge University Press.
- Richards, J.C. (1993). Teaching beyond the text book: the role of commercial materials in language. *RELC Journal* 1993 24: 1, DOI: 10.1177/003368829302400101.
- Rust, M. (2001). Listening. Roland Carter & David Nunan (Eds.). *The cambridge guide to teaching english to speakers of other languages*. (pp. 7-13). Cambridge University Press
- Sarıçoban, A. (2006). *Instructional technologies and material design for foreign language teaching*. Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. & Alacapınar, F.G. (2018) *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Tan, S. (2000). *Waneyên rêzimanê kurmancî*. Weşanên M.
- Tan, S. vd. (2007). *Hînkêr asta yekemîn/duyemîn/sêyemîn*, Enstitûya Kurdî ya Stenbolê.
- Tomlinson, B. (2001). Materials development. In Roland Carter & David Nunan (Eds.). *The cambridge guide to teaching english to speakers of other languages*. Cambridge University Press.
- Tomlinson, B. (2001). Materials development. In Roland Carter & David Nunan (Eds.). *The cambridge guide to teaching english to speakers of other languages*. Cambridge University Press.